

КОНЦЕПЦІЯ АТЛАСУ ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Вступ. На сучасному етапі освіта стає важливим чинником державного розвитку та економічного зростання. Тому забезпечення якісної освіти населення має стати пріоритетною метою розвитку країни. На шляху до цього постає проблема інформаційного забезпечення органів управління освітою інформацією про реальний стан якості освіти, рівень забезпеченості населення навчальними закладами, кваліфікованими кадрами тощо. Прийняття ефективних управлінських рішень у галузі освіти можливе лише на підставі удосконалення взаємозв'язків між населенням, його розселенням та розміщенням навчальних закладів і наукових установ.

Вихідні передумови Сьогодні існує гостра потреба у дослідженнях освітнього комплексу України в територіальному аспекті, які дозволять наочно відобразити територіальну організацію освітнього комплексу, розміщення закладів освіти, рівень освіти населення за регіонами, перспективи розвитку освітнього комплексу. Результати дослідження передусім мають бути використані органами управління освітою при прийнятті управлінських рішень і забезпеченні правильної політики у даній галузі.

Метою даної статті є висвітлення результатів дослідження з розробки концепції атласу освітнього комплексу України для потреб органів управління освітою різних територіальних рівнів.

Виклад основного матеріалу. В процесі дослідження було встановлено, що на даний момент відсутні картографічні твори, які б комплексно відображали структуру освітнього комплексу нашої держави. Виходячи з даних проблем, вирішено створити Атлас освітнього комплексу України. Концепція та принципи укладання Атласу обумовлені його призначенням та сферою використання.

Основними принципами є такі:

- атлас освітньої сфери є науково-довідковим картографічним твором багатопільового призначення, в якому повинні у відповідній формі узагальнюватись результати новітніх фундаментальних наукових досліджень багатьох галузей знань, що створить єдину інформаційну базу для різних напрямів його використання на практиці;

- принциповим положенням розробки атласів освітньої сфери є комплексність у відображенні об'єкта дослідження – освітньої сфери держави та її окремих адміністративних одиниць. Атлас повинен відбивати усі сторони взаємодії в даній системі, а також усі напрямки освітньої діяльності;

- важливим принципом є системність подання матеріалу в картографічній формі. Він має діяти на всіх етапах створення атласу - від відбору об'єктів картографування – елементів освітньої сфери та формування структури атласу, до розробки змісту карт, їх легенд та засобів картографічного зображення;

- комплексність у дослідженні повинна доповнюватись інтегративністю у відображенні об'єктів картографування. Науковий рівень вивчення та пізнання зв'язків і взаємовідносин у суспільстві та їх взаємодії дає можливість синтезованого їх відображення;

- в атласі освітньої сфери слід ураховувати сучасні напрями спеціальних соціологічних досліджень, а також загальних досліджень природи, населення та господарства держави, що реалізується через включення до атласу карт проблемної орієнтації;

- важливим принципом є репрезентативність інформації. Усі дані, які використовуються для розробки карт та наукові концепції стосовно вивчення географічних об'єктів, їх властивостей і зв'язків, мають бути добре виваженими;

- при розробці атласів освітньої сфери слід дотримуватись еволюційності та наступності. Характеристики і показники, що відображені на картах атласу, розробляються з урахуванням досягнень вітчизняної і зарубіжної освітньої діяльності та картографування. Якість і кількість показників можуть змінюватися у відповідності до накопичення нових знань про об'єкт картографування;

- важливим принципом є використання та органічне поєднання при складанні карт атласу найбільш достовірної стійкої графічної, статистичної та іншої вихідної інформації, обробленої за сучасними методиками;

- при обробці великого обсягу інформації необхідно використовувати сучасні методи організації інформації та її передкартографічної обробки. Це можливо за умов створення геоінформаційної системи, що передбачає застосування комп'ютерної техніки;

- атлас освітньої сфери має відзначатися збалансованістю розділів щодо масштабного ряду, кількості карт, їх узгодженості за змістом тощо;

- на етапі розробки тематичного змісту карт атласу важливим є застосування принципу регенеративності, який полягає у здатності до взаємозаміни однієї характеристики чи показника на інші, згідно з наявністю інформації та потреб користувачів;

- усю необхідну інформацію слід намагатись передати за допомогою мінімуму типових карт. Для цього необхідно ретельно відбирати показники та застосовувати комплексування на одній карті ряду сюжетів, які дають закінчену характеристику певної теми;

- вся вихідна інформація має бути, по можливості, приурочена до певних дат, які приймаються за базові;

- при необхідності комплексної характеристики явищ, яка іноді вступає у протиріччя із забезпеченням гарного сприйняття інформації, деякі характеристики, представлення яких у масштабі основної карти не є необхідністю, слід виносити на додаткові (похідні) карти – тематичні карти більш дрібного масштабу, а також відображати у вигляді таблиць, графіків, діаграм та текстових нарисів;

- поряд із традиційними картами атлас може (і має) містити інші геообразження (фотокарти, анаморфовані карти, локаційні геообразження, блок-діаграми тощо);

- окрім геообразжень, в атлас необхідно включати текстові матеріали у вигляді вступного розділу, що закладає основи правильного розуміння карт та містить рекомендації спільного використання, співставлення та аналізу карт різних розділів; ано-

тацій до карт, що поглиблюють їх зміст; апарату орієнтування (зміст, покажчик географічних назв, перелік навчальних закладів тощо); коментарів до специфічного змісту окремих карт (опис методик визначення, пояснення термінів тощо);

- при створенні атласів освітньої сфери обов'язковим є застосування типових географічних основ, для розробки яких, як правило, використовуються топографічні карти;

- для збалансованого відображення процесів, що відбуваються у сфері освіти, важливим є дотримання єдиного рівня картографічної генералізації;

- елементи загальногеографічного та тематичного змісту слід виражати в єдиній уніфікованій системі умовних позначень, які повинні не лише добре сприйматись візуально, але й бути придатними для машинної побудови та читання, тобто бути машинно орієнтованими;

- при застосуванні традиційної технології розробки атласу слід враховувати, що він є перехідною основою створення геоінформаційної системи для соціально-економічного картографування та деталізації і розширення окремих геоінформаційних систем;

- атлас освітньої сфери повинен бути максимально доступним для кожного члена суспільства, яке в основній масі сприймає традиційні форми картографічних творів;

- бажаним є максимальне застосування вже знайомих та зрозумілих користувачу способів зображення явищ з широким застосуванням їх сучасних модифікацій, спрямованих на підвищення точності зображення, розкриття закономірностей тощо. Перевагу слід надавати багатоколірному оформленню карт з урахуванням існуючих традицій. При цьому слід забезпечити сумісність шкал картограм та легенд однотипних карт;

- з метою більш ефективного використання регіональних атласів освітньої сфери в розробці освітньої політики кількісні та якісні характеристики на картах атласу мають виражатися абсолютними та відносними показниками, що використовуються в управлінні, статистичній звітності, обліковій документації, освітньому моніторингу;

- незважаючи на науково-довідковий характер атласів освітньої сфери, при розробці тематичного змісту їх карт та виборі зображувальних засобів необхідно мак-

симально врахувати можливості використання даного картографічного твору в навчальному процесі у вищих та загальноосвітніх навчальних закладах, а також у просвітницькій діяльності. Для цього необхідно уникати необґрунтованого використання узагальнюючих індексів, показників, коефіцієнтів тощо.

Також, згідно з призначенням атласу, була обрана математична основа карт. Зокрема карти території держави створюються у трьох основних масштабах: 1 : 3 500 000, 1 : 5 000 000 та 1 : 8 000 000. Такий масштабний ряд дозволить більш раціонально використати місце на сторінках атласу і водночас досягти достатньої детальності при зображенні освітніх об'єктів та процесів.

У дослідженні вирішено використати покомпонентний підхід, який передбачає групування карт відповідно до складових освітнього комплексу України. Він являє собою складне поєднання у межах держави населення, що є споживачем і виробником освітніх послуг, мережі освітніх закладів, установ галузевої науки, закладів обслуговування та управління у сфері освіти, між якими існує стійка система зв'язків. Освітній комплекс на рівні держави включає дев'ять компонентів: дошкільні навчальні заклади, середні навчальні заклади, позашкільну освіту, вищі навчальні заклади та професійно-технічні навчальні заклади, які являють собою сукупність відповідних закладів різних типів; компонент галузевої науки, що включає наукові, науково-методичні, науково-дослідні установи та проектні інститути; спеціалізоване виробництво, що включає підприємства й установи матеріально-технічного постачання (виробництво обладнання та навчальних приладів, видавництва, друкарні); компонент обслуговування, до якого входять гуртожитки, шкільні та студентські їдальні, медичні заклади, бібліотеки та управління освітою, яке охоплює систему державних, регіональних і місцевих органів управління [1]. Відповідно до структури, територіальної організації та важливості певного компонента кожний розділ міститиме декілька карт, які будуть комплексно відображати всі аспекти функціонування даної складової освітнього комплексу.

У процесі дослідження постає ряд проблем. Серед них – відсутність єдиного науково обґрунтованого визначення освітнього комплексу державного рівня,

відсутність єдиної методики картографування освітнього комплексу; недостатня розробленість багатьох питань щодо способів картографування, показників, що відображуються; відсутність уніфікації в умовних позначеннях; мала кількість досліджень, присвячених вивченню освітнього комплексу України та його структури.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому науковому напрямі. Таким чином, створення Атласу освітнього комплексу України є дуже важливим завданням в умовах розвитку і реформування освітнього комплексу. Згідно з його призначенням та сферою використання – органами управління освітою при прийнятті управлінських рішень – розроблена концепція та сформовані принципи укладання атласу. Найдоцільніше використати в дослідженні покомпонентний підхід, тобто групування карт у розділи відповідно до компонентів освітнього комплексу України.

Література:

1. Жупанський Я.І., Сухий П.О. Соціально-економічна картографія: Підруч. для студентів географ., топогр.-геодез., економ. спеціальностей вищих і середніх навч. закладів. – Тернопіль, 1997. – 274 с.
2. Руденко Л.Г., Бочковська А.І., Козаченко Т.І., Пархоменко Г.О., Разов В.П. Національний атлас України. Концепція та шляхи її реалізації. – К.: Інститут географії НАН України, 2001. – 45 с.
3. Байназаров А.М. Картографування освітньої сфери міського адміністративного району // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. - Вінниця: Антекс - УЛТД, 2005. – Вип. 5. – С. 175-179.
4. Байназаров А.М. Картографування результатів моніторингу діяльності освітніх методичних служб регіону // Картографія та вища школа: Зб. наук. праць. Вип.. 10. – К., 2005. – С. 95-100.
5. Байназаров А.М. Роль картографічних творів у реформуванні регіональних ланок освітньої сфери // Вісн. Харків. ун-ту”, № 655. Геологія-географія-екологія. - Харків, 2005. – С. 107-112.
6. Донцов А.В. Картографирование земель России: история, научные основы, состояние, перспективы. – М.: Картгеоцентр-Геодезиздат, 1999. - 374 с.